

Iwona Bąk

WYKORZYSTANIE BADANIA ANKIETOWEGO W ANALIZIE ZALEŻNOŚCI ZJAWISK OKREŚLAJĄCYCH AKTYWNOŚĆ TURYSTYCZNĄ EMERYTÓW I RENCISTÓW

THE SURVEY RESEARCH APPLICATION IN ANALYSIS OF PHENOMENA DESCRIBING TOURIST AKTIVITY OF PENSIONERS AND ANNUITANTS

Katedra Zastosowań Matematyki w Ekonomii, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Klemensa Janickiego 31, 71-270 Szczecin, e-mail: Iwona.Bak@zut.edu.pl

Summary. The aim of article is to determine the strength and direction of variables depending determining tourist activity of pensioners and annuitants. The estimation of depending was based on the survey research aimed the characteristics of tourist activity of pensioners and annuitants living in Westpomeranianian county, particular to detect depending between variables characteristics they vacations.

Słowa kluczowe: aktywność turystyczna, analiza statystyczna, badanie ankietowe.

Key words: tourist activity, statistical analysis, survey research.

WSTĘP

Jednym z najważniejszych problemów społecznych współczesnego świata jest starzenie się społeczeństwa. Przeobrażenia społeczne, ekonomiczne, postęp w medycynie, a przede wszystkim postęp naukowo-techniczny sprawiają, że seniorzy muszą odnaleźć się w nowej skomplikowanej rzeczywistości. Podstawowe potrzeby biologiczne, psychiczne i społeczne człowieka może zrealizować turystyka. Poprzez działalność turystyczną można nie tylko wypełnić czas wolny, lecz także wpłynąć na przedłużenie średniej życia ludzkiego. Turystyka może stać się ważnym elementem rehabilitacji geriatrycznej, mającej na celu utrzymanie człowieka starego w możliwie dobrej sprawności fizycznej i psychicznej oraz jak najdłuższe pozostawienie go w dotychczasowym środowisku życiowym i społecznym (Łobożewicz 2001). Udział w turystyce grupy osób w starszym wieku może również wpłynąć na poprawę funkcjonowania ruchu turystycznego zarówno krajowego, jak i zagranicznego, a lepsze wyposażenie obiektów (niezbędne dla ludzi starszych i o ograniczonej sprawności) może doprowadzić do poprawienia jakości usług korzystnych dla wszystkich ludzi. Ponieważ emeryci i renciści mogą korzystać z usług biur turystycznych poza sezonem, możliwe będzie wykorzystanie wszystkich miejsc w istniejącej bazie noclegowej.

Uczestnictwo w turystyce osób starszych jest często utrudnione. Barrierami są zbyt wysokie koszty, lęk przed nieznanym i brak nawyków spędzania czasu wolnego w ten sposób. Poza tym starszego turystę trudniej jest zadowolić. Nie można ludzi w starszym wieku utożsamiać z turystyczną bezczynnością. Nie pogoń za słońcem jest najważniejszym celem wypoczynku, a raczej poznanie nowego, nieznanego, aktywność, poczucie bezpieczeństwa i względnego komfortu.

Za aktywność turystyczną uznaje się zespół zachowań człowieka odzwierciedlający się w jego aktywnej postawie wobec turystyki uprawianej w czasie wolnym, zakładający zmianę miejsca pobytu (Berbeka i in. 2008). Emeryci i renciści to grupa społeczna dysponująca dość dużymi zasobami wolnego czasu w ciągu całego roku. Przejście na emeryturę lub rentę umożliwiło podróżowanie wielu ludziom.

Aktywne spędzanie wolnego czasu wolnego ma wpływ na zachowanie dobrej kondycji fizycznej i profilaktykę wielu chorób. Najczęściej, jak wykazują badania naukowe, aktywność ludzi starszych wynika ze względów zdrowotnych, szczególnie dla zachowania zdrowia bądź jego poprawy (95,5%). Istotne miejsce w hierarchii motywów podejmowania działań rekreacyjnych zajmują względy społeczne – nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów towarzyskich (59,2%). Zdaniem badanych aktywność rekreacyjna ma pozytywny wpływ nie tylko na ich stan zdrowia, ale i na osobowość – są zadowoleni z życia, pełni energii, rozwijają swoje zainteresowania. Zdobyte doświadczenia rekreacyjne przeobrażone w nawyki odgrywają bardzo ważną rolę w profilaktyce gerontologicznej (Napierała 2002).

Celem opracowania jest próba określenia natężenia oraz kierunku zależności zmiennych określających aktywność turystyczną emerytów i rencistów. Ocena zależności została przeprowadzona na podstawie badania ankietowego, którego celem była charakterystyka aktywności turystycznej emerytów i rencistów zamieszkujących województwo zachodniopomorskie, a w szczególności wykrycie powiązań pomiędzy zmiennymi charakteryzującymi ich wyjazdy turystyczne.

MATERIAŁ I METODA

W naukach społecznych powszechnie stosowaną metodą zbierania informacji są badania sondażowe.

Ankiety są szeroko stosowane w badaniach dotyczących poziomu życia ludności, rozumianego jako poziom materialnych warunków życia, a także w badaniach jakości życia, rozumianej jako subiektywna ocena sytuacji życiowej respondentów (Ostasiewicz 2004). Badania ankietowe mają wiele zalet, do których można zaliczyć m.in. oszczędność czasu i środków finansowych oraz anonimowość respondenta. Bardzo ważna jest prawidłowa konstrukcja kwestionariusza, a zwłaszcza poprawne i jasne sformułowanie pytań. Kwestionariusz ankietowy powinien zawierać następujące elementy: informację o instytucji prowadzącej badania, informację o celu badania, instrukcje dotyczące sposobu odpowiadania na pytania, pytania, dodatkowe wyjaśnienia (uzasadnienie wyboru określonego respondenta, podziękowania za wypełnienie ankiety, zapewnienie o poufności zebranych informacji itp.).

Na potrzeby oceny związków między zmiennymi opisującymi aktywność turystyczną emerytów i rencistów skonstruowano kwestionariusz ankiety, w którym uwzględniono sześć pytań klasyfikacyjnych oraz 12 pytań dotyczących analizowanego zjawiska. W metryce znalazły się pytania o charakterze społeczno-demograficznym, dotyczące rodzaju grupy społecznej, płci, wieku, wykształcenia, miejsca zamieszkania, średniego poziomu dochodów netto na jednego członka rodziny. Druga część ankiety dotyczyła charakterystyki wyjazdów i zawierała pytania dotyczące: częstotliwości wyjazdów turystycznych, rodzaju wyjazdów (krajowy, zagraniczny), celu wyjazdów, formy wyjazdów, usług zakupionych u pośrednika,

środków transportu wykorzystywanych na dojazd, obiektów noclegowych, z jakich korzystano podczas wyjazdów, miejsc spędzania czasu wolnego, czasu trwania wyjazdu, sposobów jego finansowania oraz szacunkowych wielkości wydatków poniesionych w związku z wyjazdami.

Ankieta miała charakter anonimowy i była skierowana do emerytów i rencistów zamieszkałych na terenie województwa zachodniopomorskiego. Badanie przeprowadzono w okresie od listopada 2009 roku do stycznia 2010 roku i objęto nim 200 osób. Odpowiedzi uzyskano po zaakceptowaniu udziału w badaniu. Otrzymane wyniki opracowano w postaci graficznej i przedstawiono w tabelach.

Zbadano również korelację między zmiennymi dotyczącymi aktywności turystycznej emerytów i rencistów. W tym celu dla wybranych zmiennych zbudowano tablice wielodzielcze. Siłę zależności oceniono, wykorzystując współczynnik V Cramera wyznaczany na podstawie następującego wzoru (Sobczyk 1995):

$$V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \min(r-1, k-1)}}$$

gdzie:

χ^2 – statystyka, oparta na porównaniu liczebności empirycznych i teoretycznych;

n – liczba obserwacji;

r – liczba wierszy w tablicy;

k – liczba kolumn w tablicy.

Współczynnik ten przyjmuje wartości z przedziału $[0, 1]$. Zależność rozpatrywanych cech jest tym silniejsza, im V jest bliższe jedności. Przeanalizowano wiele zależności, spośród których wybrano te, które charakteryzują się największymi wartościami współczynnika V Cramera.

WYNIKI

Wśród ankietowanych dominowali emeryci (63,5%). Ponad 58% badanych stanowiły kobiety w zdecydowanej większości na emeryturze (tab. 1). Najmniej liczną grupę stanowili mężczyźni pobierający rentę (16,5%). Średni wiek ankietowanych wyniósł 62 lata; połowa badanych była w wieku nieprzekraczającym 61 lat. Większość respondentów mieszka w miastach, przy czym najwięcej osób (50%) w miastach liczących do 100 tys. mieszkańców, następnie w miastach o liczbie mieszkańców 100 tys. i więcej (34%); pozostali to mieszkańcy wsi.

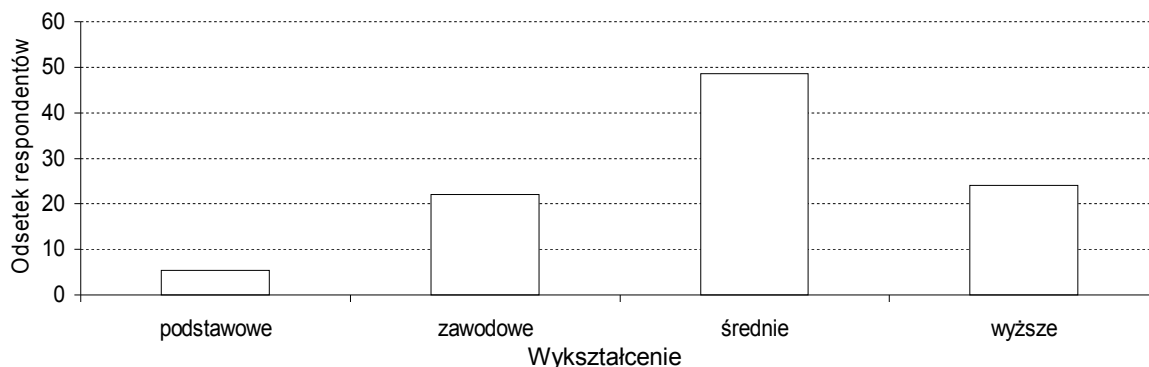
Tabela 1. Charakterystyka badanej zbiorowości

Wyszczególnienie	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem
Emeryt	77	50	127
Rencista	40	33	73
Ogółem	117	83	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

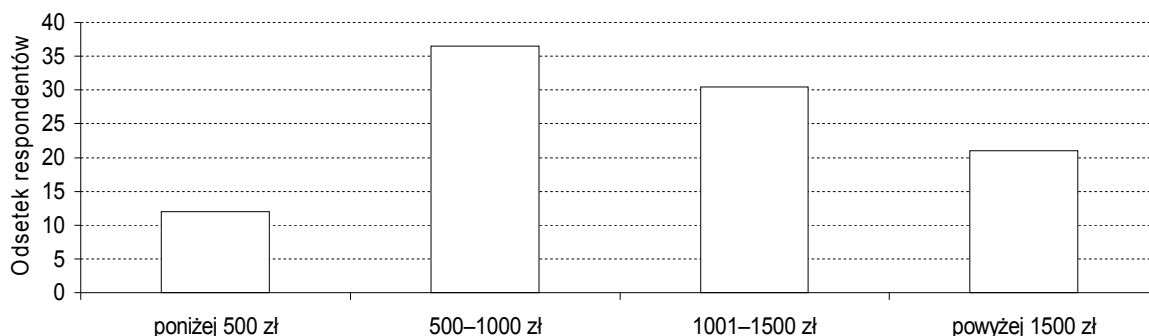
W badanej grupie najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem średnim (48,6%). Kolejna grupa to osoby z wykształceniem wyższym (24%) i zasadniczym zawodo-

wym (22%). Respondentów legitymujących się wykształceniem podstawowym było zaledwie 5,4% (rys. 1).

Rys. 1. Procentowa struktura wykształcenia respondentów
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na podjęcie decyzji o wyjeździe turystycznym są możliwości finansowe respondentów. Większość badanych (36,5%) podawała dochód netto na jednego członka rodziny w przedziale od 500 do 1000 zł, 12% deklarowało dochód wynoszący poniżej 500 zł, a 21% respondentów – 1500 zł i więcej (rys. 2). Poziom zamożności istotnie wpływał na wielkość wydatków związanych z wyjazdami turystycznymi. Osoby należące do grup o najwyższych dochodach przeznaczają na podróże więcej środków finansowych.

Rys. 2. Procentowa struktura dochodów respondentów
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Z zebranych informacji wynika, że aktywnych turystycznie było 71,5% ankietowanych. Większość z nich uczestniczyła w wyjazdach turystycznych raz w roku (30,5%), dwa razy wyjeżdżało 18,5% badanych, a 22,5% uczestniczyło w takich wyjazdach więcej niż dwa razy w ciągu roku.

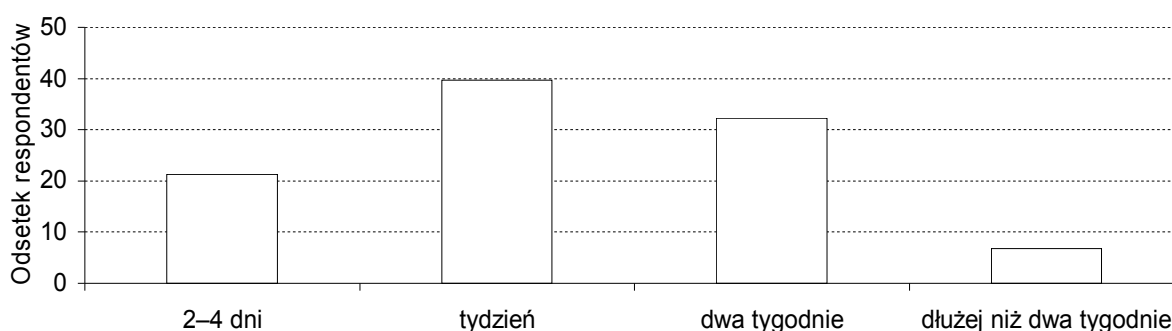
W tabeli 2 wymieniono miejsca wyjazdów ankietowanych. Badani preferują wypoczynek nad morzem. Drugim pod względem popularności obszarem są tereny górskie. Najmniejszym zainteresowaniem cieszył się wypoczynek nad jeziorem. Respondenci najczęściej uczestniczyli w wyjazdach krajowych (78%).

Jeśli chodzi o długość trwania wyjazdów turystycznych, to większość respondentów przebywała w podróży przez tydzień (rys. 3), na dwa tygodnie wyjeżdżało 32,19% badanych, natomiast na wyjazdy powyżej dwu tygodni zdecydowało się niespełna 7% ankietowanych.

Tabela 2. Miejsca wyjazdów wypoczynkowych

Wyszczególnienie	Grupa społeczna		Ogółem
	emeryci	renciści	
W górach	20	12	32
Nad morzem	46	17	63
Nad jeziorem	15	9	24
Inny	14	13	27
Ogółem	95	51	146

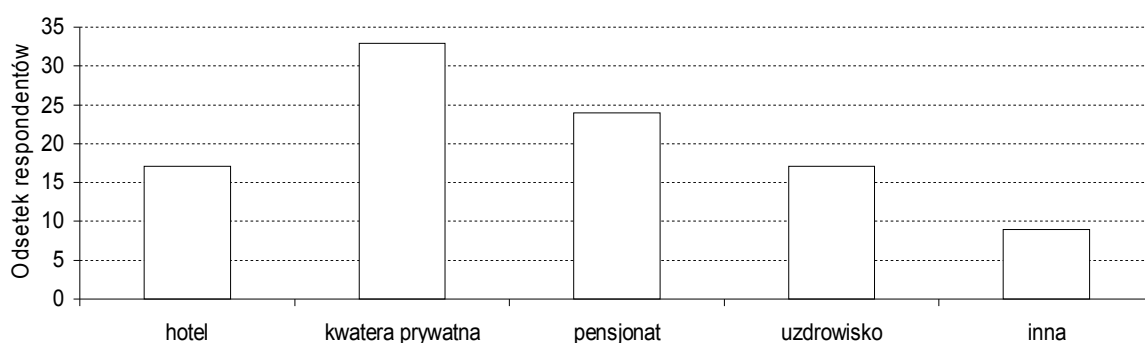
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Rys. 3. Procentowa struktura czasu trwania wyjazdów turystycznych respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Z punktu widzenia rynku turystycznego podstawowe znaczenie ma charakterystyka usług nabywanych w związku z podróżami. Podstawowym elementem tych usług są usługi noclegowe. Podróżujący emeryci i renciści najczęściej korzystali z noclegów w wynajętych kwaterach prywatnych (32,88%). Innym popularnym rodzajem zakwaterowania podczas podróży były pensjonaty (23,97%). Zauważalny (wynoszący ponad 17%) udział w świadczeniu usług noclegowych miały także hotele i uzdrowiska (rys. 4).

Rys. 4. Procentowa struktura bazy noclegowej wykorzystywanej przez respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Oprócz usług noclegowych drugim podstawowym elementem rynku turystycznego są usługi pośredniczo-organizatorskie. Z pośrednictwa biur podróży skorzystało nieco ponad 22% respondentów; dotyczyło ono przede wszystkim wyjazdów zagranicznych. Ankietowani preferują wyjazdy indywidualne, które sami sobie organizują (nocleg, transport, wyżywienie).

Interesujące jest poznanie źródeł pokrywania kosztów podróży turystycznych. Zdecydowana większość badanych (aż 78%) sama finansuje swój wyjazd, 21% skorzystało z dofinansowania podróży, głównie przez rodzinę, rzadziej – przez zakład pracy. Tylko jedna osoba w całości miała sfinansowany swój udział w wyjeździe przez rodzinę.

W przypadku wszystkich rodzajów podróży podstawowe znaczenie jako środek transportu, wykorzystywany na dojazd do miejsca docelowego, miał samochód osobowy. Najczęściej wykorzystywany był on w trakcie podróży krajowych i dotyczył 39% wszystkich wyjazdów; stosunkowo popularne były również kolej (25,3%) i autokar (21,2%). Podróże zagraniczne charakteryzowały się nieco inną strukturą wykorzystania środków transportu. Z samolotu skorzystano w przypadku 41% podróży zagranicznych, z samochodu osobowego – w przypadku 31,2%, a z kolei – w przypadku 12,5% podróży.

Analizując zależności między uczestnictwem w wyjazdach turystycznych i zmiennymi społeczno-demograficznymi, zbudowano tablice wielozmiennicze (tab. 3–6). Siłę zależności określono za pomocą współczynnika V Cramera. Najsilniejsze związki zaobserwowano ze zmiennymi: wykształcenie (0,454) i miejsce zamieszkania (0,317), zaś umiarkowaną zależność stwierdzono ze zmienną: rodzaj grupy społecznej (0,200). Uczestnictwo w wyjazdach turystycznych nie było zależne od płci (0,008).

Tabela 3. Tablica wielozmiennicza dla zmiennych: uczestnictwo w wyjazdach turystycznych i wykształcenie

Uczestnictwo w wyjazdach turystycznych	Wykształcenie			Razem
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie i wyższe	
Nie	20	20	17	57
Tak	8	30	105	143
Razem	28	50	122	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Tabela 4. Tablica wielozmiennicza dla zmiennych: uczestnictwo w wyjazdach turystycznych i miejsce zamieszkania

Uczestnictwo w wyjazdach turystycznych	Miejsce zamieszkania			Razem
	miasto poniżej 100 tys.	miasto powyżej 100 tys.	wieś	
Nie	27	11	19	57
Tak	73	57	13	143
Razem	100	68	32	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Duży wpływ na aktywność turystyczną ma również poziom dochodów respondentów; wartość współczynnika V Cramera wyniosła 0,271.

Większość badanych uczestniczyła w wyjazdach krajowych (78%). Tylko 20 emerytów i 12 rencistów wyjechało za granicę w celach turystycznych (tab. 7). Rodzaj wyjazdu jest bardzo słabo skorelowany z grupą społeczną (0,030). Jeszcze słabsza jest korelacja pomiędzy rodzajem wyjazdu turystycznego i płcią. Siłę zależności pomiędzy zmiennymi okreś-

lono na podstawie tablicy wielodzzielczej (tab. 8). Wartość współczynnika V Cramera w tym wypadku wyniosła 0,012.

Tabela 5. Tablica wielodzzielcza dla zmiennych: uczestnictwo w wyjazdach turystycznych i grupa społeczna

Uczestnictwo w wyjazdach turystycznych	Grupa społeczna		Razem
	emeryt	rencista	
Nie	31	26	57
Tak	96	47	143
Razem	127	73	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Tabela 6. Tablica wielodzzielcza dla zmiennych: uczestnictwo w wyjazdach turystycznych i płeć

Uczestnictwo w wyjazdach turystycznych	Grupa społeczna		Razem
	kobieta	mężczyzna	
Nie	33	24	57
Tak	84	59	143
Razem	117	83	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Tabela 7. Tablica wielodzzielcza dla zmiennych: rodzaj wyjazdu turystycznego i grupa społeczna

Rodzaj wyjazdu turystycznego	Grupa społeczna		Razem
	emeryt	rencista	
Krajowy	75	39	114
Zagraniczny	20	12	32
Razem	95	51	146

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Tabela 8. Tablica wielodzzielcza dla zmiennych: rodzaj wyjazdu turystycznego i płeć

Rodzaj wyjazdu turystycznego	Płeć		Razem
	kobieta	mężczyzna	
Krajowy	66	48	114
Zagraniczny	19	13	32
Razem	85	61	146

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Niezależnie od rodzaju wyjazdu najczęściej ankietowanych wyjeżdżało w celach wypoczynkowych. Dotyczyło to niespełna 50% wyjazdów krajowych i 62,5% wyjazdów zagranicznych (tab. 9). W celach zdrowotnych wyjeżdżało 30% badanych, a odwiedziny u krewnych i znajomych deklarowało 17,8% respondentów. Wartość współczynnika V Cramera dla zmiennych: rodzaj i cel wyjazdu wyniosła 0,135.

Tabela 9. Tablica wielodzielcza dla zmiennych: rodzaj wyjazdu turystycznego i cel wyjazdu

Rodzaj wyjazdu turystycznego	Cel wyjazdu			Razem
	wypoczynek	poprawa zdrowia	odwiedziny u krewnych i znajomych	
Krajowy	56	38	20	114
Zagraniczny	20	6	6	32
Razem	76	44	26	146

Rodzaj wyjazdu związany jest również z wydatkami ponoszonymi podczas wyjazdu. Korelacja w tym wypadku jest silna, o czym świadczy wartość współczynnika V Cramera wynosząca 0,465. Osoby wyjeżdżające za granicę najczęściej wydawały podczas podróży powyżej 2 tys. zł. Natomiast wydatki turystów podróżujących po kraju mieściły się w przedziale od 500 do 1500 zł. Umiarkowaną zależność stwierdzono między rodzajem wyjazdu a formą jego organizacji (0,189).

PODSUMOWANIE

W artykule przedstawiono wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród 200 emerytów i rencistów mieszkających w województwie zachodniopomorskim. Analizowano powiązania pomiędzy zmiennymi charakteryzującymi ich aktywność turystyczną. Okazało się, że większość badanych przynajmniej raz w roku korzysta z wyjazdów turystycznych. Z uwagi na brak środków finansowych są to przede wszystkim wyjazdy krajowe w celach wypoczynkowych, zdrowotnych albo odwiedzin krewnych lub znajomych. Badani sami organizują sobie wyjazdy, a z ofert biur podróży korzystają sporadycznie; głównie dotyczy to wyjazdów zagranicznych. Na podstawie badania stwierdzono istnienie współzależności w większości przypadków. Najsilniejszy związek zauważono pomiędzy rodzajem wyjazdu (krajowy, zagraniczny) a wydatkami z nim związanymi oraz uczestnictwem w wyjazdach turystycznych i wykształceniem.

Uzyskane wyniki są zgodne z wynikami badań dotyczących wyjazdów turystycznych emerytów i rencistów w Polsce (Bąk i in. 2009).

W związku z wydłużaniem się życia i deklarowaną chęcią uczestniczenia w turystyce osób starszych, przy jednoczesnym zmniejszeniu się liczby turystów, należałoby się zastanowić nad lepszym zagospodarowaniem i wykorzystaniem potencjału turystycznego miast, gmin, regionów na potrzeby turystyki ludzi starszych. Opracowując programy działalności turystycznej ludzi w starszym wieku, należy uwzględnić nie tylko sam wiek turysty, lecz także jego sprawność i wytrzymałość na wysiłek długotrwały. Na potrzebę takiego zróżnicowania programów zajęć wskazuje zarówno znaczny odsetek osób z inwalidztwem uwarunkowanym czynnikami biologicznymi, jak i ograniczenie sprawności samoobsługowej w grupie osób powyżej 60 lat (Łobożewicz 2001).

PIŚMIENNICTWO

- Bąk I., Wawrzyniak K.** 2009. Zastosowanie analizy korespondencji w badaniach zawiązanych z motywami wyboru rodzajów wyjazdów turystycznych przez emerytów i rencistów w 2005 roku. Pr. Nauk. UE Wroc. 47 (16) Klasyfikacja i analiza danych – teoria i zastosowania, 324–332.
- Berbeka J., Makówka M., Niemczyk A.** 2008. Podstawy ekonomiki i organizacji czasu wolnego. Kraków, Wydaw. UE w Krakowie, 72.
- Łobożewicz T., Bieńczyk G.** 2001. Podstawy turystyki. Warszawa, WSE, 212–220.
- Napierała M.P.** 2002. Turystyka w „jesieni życia”. Partnerstwo nauki i praktyki w turystyce. Fakty, intencje, potrzeby rozwoju. Bydgoszcz, Wydaw. WPSTiH, 183–196.
- Ocena i analiza jakości życia.** 2004. Red. W. Ostasiewicz. Wrocław, Wydaw. AE we Wrocławiu, 214–215.
- Sobczyk M.** 1995. Statystyka. Warszawa, Wydaw. Nauk. PWN, 218.

